

Paula Vennix

m.m.v. Evelien Snel

**Feiten over
transgender mensen**

2013 Werkgroep Voorlichting LKG T & T

Wie en wat zijn transgenders?

Trans betekent aan gene zijde (Van Dale), aan de andere kant, over de grens.

Gender heeft niet zozeer betrekking op de lichamelijke geslachtskenmerken (sekse), maar op de sociale geslachtskenmerken, d.w.z. wat van mannen en vrouwen sociaal wordt verwacht (seksrollen). Van mannen en vrouwen wordt verwacht dat ze zich aan bepaalde sociale regels houden die voor hun geslacht gelden wat betreft gedrag, activiteiten, uiterlijk, enz. Van mannen wordt een mannelijke genderexpressie verwacht, van vrouwen een vrouwelijke.

Transgenders overschrijden hun gender door wat hun *genderexpressie* en *genderpresentatie* betreft (deels) voor het andere geslacht 'te kiezen' (*crossgender expressie* en *crossgender presentatie*). Dit kan zich beperken tot zich af en toe overeenkomstig de andere sekse te kleden. Het kan ook zijn dat men het eigen biologische geslacht definitief verwerpt en via een zo volledig mogelijke geslachtsaanpassing ervoor kiest verder te leven overeenkomstig het gewenste geslacht.

Genderdiversiteit

De groep transgenders is zeer divers, omdat er diverse redenen zijn om voor een cross gender presentatie te kiezen. Deze motieven kunnen ook nog zeer in sterkte verschillen. Daarnaast zijn onder transgenders grote verschillen in de mate waarin men (on)tevreden is over de eigen geslachtskenmerken, de mate waarin men het gevoel heeft man of vrouw te zijn (de sterkte van de mannelijke of vrouwelijke *genderidentiteit*) en de mate waarin men man of vrouw wil te zijn.

Gelet op een enorme *genderdiversiteit* doet eigenlijk elke indeling in groepen van transgenders de werkelijkheid geweld aan. Toch is het voor meer begrip gewenst niet iedereen op één hoop te gooien. Daarom maken we toch een indeling.

Een gangbaar onderscheid is dat tussen travestieten, transgenderisten en transseksuelen. Als we uitgaan van mensen die als man zijn geboren, zijn de belangrijkste verschillen tussen deze groepen de *genderidentiteit* en de mate waarin ze onvrede voelen met hun eigen geslachtskenmerken:

- Bij travestieten is de *genderidentiteit* in overeenstemming met de sekse. Zij hebben geen onvrede over hun geslachtskenmerken.
- Bij transseksuelen is de *genderidentiteit* overwegend tegengesteld aan het geslacht. Transseksuelen hebben daarnaast een aversie tegen hun geslachtskenmerken.
- Transgenderisten hebben een ambivalente *genderidentiteit*. Het kan zijn dat zij zich man én vrouw voelen of man noch vrouw. Ook is mogelijk dat zij zich (afhankelijk van de situatie) soms man en soms vrouw voelen. Transgenderisten hebben meestal onvrede met tenminste een deel van hun geslachtskenmerken.

We gaan deze groepen nu nader beschouwen.

Travestieten

Als een man zich met carnaval kleedt als vrouw is dat nog geen travestie. bij travestie gaat het (wat mannen betreft) om een fundamentele behoefte tenminste af en toe bepaalde vrouwenkleding te dragen. Maar zeker niet alle mannen die zich vanuit een fundamentele behoefte regelmatig of altijd als vrouw willen manifesteren zijn travestiet. Transgenderisten en transseksuelen willen dat bijvoorbeeld ook.

De reden hiervoor is bij travestieten echter anders dan bij transgenderisten en transseksuelen, omdat zij zich toch op de eerste plaats man voelen (mannelijke genderidentiteit). Een behoefte tot lichamelijke geslachtsaanpassing ontbreekt. Mannelijke travestieten dragen meestal mannenkleding en hebben daar doorgaans ook geen of weinig problemen mee. Vrouwen trekken vrouwenkleding aan omdat het hun identiteit bevestigt, omdat het bij hun past. Bij mannelijke travestieten speelt dat natuurlijk niet. Zij *trekken* bij voorkeur vrouwenkleding *aan* die ze seksueel *aantrekkelijk* vinden, die hun *genderidentiteit* niet bevestigt, maar juist duidelijk *overschrijdt*. Dat maakt het dragen van vrouwenkleding voor hen spannend en ook vaak seksueel opwindend. Dat laatste hoeft zeker niet te betekenen dat men dan zichzelf ook ter hand neemt. Het kan ook zijn dat men gewoon plezier beleeft aan wat men erotisch uitstraalt en het spannend vindt wat men van zichzelf kan maken.

Verreweg de meeste mannelijke travestieten voelen zich seksueel aangetrokken tot vrouwen.

Veel voorkomende problemen bij travestieten zijn:

- Gebrek aan zelfaanvaarding
- Het verborgen willen houden van travestie voor de sociale omgeving
- Relatieproblemen als gevolg van travestie.

Indien men alleen thuis vrouwenkleding wenst te dragen is uit de kast komen niet altijd nodig. Wel is noodzakelijk dat men de vaste partner zo snel mogelijk op de hoogte brengt. De kinderen inlichten is meestal ook onvermijdelijk.

Uit het onderzoek Seksuele gezondheid in Nederland 2006¹ (De Graaf & Vanwesenbeeck, 2006) bleek dat 2,8% van de Nederlandse mannen zich wel eens in travestie kleedt omdat het hen opwindt. Een kwart daarvan doet dit (heel) vaak. Van de Nederlandse vrouwen kleedt 0,1% zich wel eens in travestie vanwege de seksuele opwinding.

Transseksuelen

De benaming transseksualiteit is misleidend omdat transseksualiteit niets met seks, maar alles met sekse te maken heeft. In toenemende mate wordt daarom gesproken over *transen*, *transvrouwen* (bij als man geboren) of *transmannen* (bij als vrouw geboren). Er zijn ook transseksuelen die zich transgender noemen. Transseksuelen die een geslachtsaanpassing

¹ Graaf, H. de & Vanwesenbeeck, I. (2006). Controversiële verlangens. In F. Bakker en I. Vanwesenbeeck (Eds.), *Seksuele gezondheid in Nederland 2006* (pp 47-66). Delft: Eburon.

hebben ondergaan noemen zich ook vaak gewoon *vrouw* of *man*, omdat zij zich vrouw of man voelen en geen transseksueel meer.

De belangrijkste kenmerken van MV transseksuelen zijn:

- Een aversie tegen het man-zijn, in het bijzonder wat betreft de geslachtskenmerken, maar ook wat betreft het als man functioneren en/of als man behandeld worden
- Een sterke wens vrouw te zijn, in het bijzonder wat betreft de geslachtskenmerken, maar ook wat betreft het als vrouw functioneren en het als vrouw behandeld worden
- Een sterk gevoel vrouw te zijn (vrouwelijke genderidentiteit).
- Een sterk gevoel geen man te zijn (geen mannelijke genderidentiteit).

Voor VM transseksuelen geldt uiteraard het omgekeerde.

Anders gesteld: transseksuelen identificeren zich volledig met het 'andere geslacht', willen permanent als zodanig leven en daarvoor meestal medische geslachtsaanpassingen ondergaan. De diversiteit onder transseksuelen is evenwel ook zeer sterk. De mate waarin de vrouwelijke of mannelijke identiteit dominant is varieert evenals de mate waarin men een aversie heeft tegen de eigen geslachtskenmerken.

Voor MV transseksuelen gaat het bij het dragen van vrouwenkleding niet om overschrijding van hun genderidentiteit, maar juist om *bevestiging* ervan. Het dragen van vrouwenkleding is voor hen niet spannend, maar juist ontspannend omdat het bij hen past. Voor VM transseksuelen geldt uiteraard hetzelfde ten aanzien van mannenkleding.

De aversie tegen de eigen geslachtskenmerken wordt in medische termen ook wel *genderdysforie* genoemd.

In geval van transseksualiteit is een geslachtsaanpassing meestal noodzakelijk. Indien de diagnose transseksualiteit door een psycholoog of psychiater is vastgesteld, dienen transseksuelen een jaar in de rol van het gewenste geslacht te leven alvorens voor geslachtsaanpassende operaties in aanmerking te komen. Gedurende deze zogenaamde *real-life periode* krijgt men al wel hormonen toegediend.

Transseksuelen die een volledige geslachtsaanpassing hebben ondergaan ervaren minder psychische problemen zoals depressiviteit dan transseksuelen die (nog) geen geslachtsaanpassing hebben ondergaan, zo blijkt uit een recent SCP-onderzoek onder transgenders.² De keuze voor een geslachtsaanpassing kan echter weer tot andere problemen leiden, omdat men door de geslachtsaanpassing wel beter bij zichzelf past, maar niet altijd beter bij de sociale omgeving. Echtscheiding komt relatief vaak voor omdat de vaak heteroseksuele partner geen homoseksuele of lesbische relatie wenst. Ook kinderen kunnen het moeilijk vinden de geslachtsaanpassing te accepteren.

² Keuzenkamp, S. (2012) *Worden wie je bent: Het leven van transgenders in Nederland*. Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau.

Uit een recent CBS onderzoek onder 850 transseksuelen die in de periode 1995-2009 via de rechtbank hun geslachtswijziging hebben vastgelegd³, blijkt dat vooral MV transseksuelen vaak alleenstaand zijn. Slechts één op de zeven is gehuwd. Van de VM transseksuelen is één op de vier gehuwd. Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat hoewel transseksuelen relatief hoog zijn opgeleid hun besteedbaar inkomen relatief laag is.

Het bovengenoemd SCP onderzoek laat echter zien dat transseksuelen die een volledige geslachtsaanpassing hebben ondergaan, doorgaans minder eenzaam zijn dan transseksuelen die zich niet hebben aangemeld voor een geslachtsaanpassing of nog in transitie zijn

Uit de kast komen is indien men (nog) geen geslachtsaanpassing heeft ondergaan noodzakelijk, omdat ervoor kiezen in de gewenste genderrol te leven in feite de enige optie is. Op grond van het aantal aanmeldingen voor geslachtsaanpassing bij het VUmc is in de jaren negentig berekend dat transseksualiteit bij 1 op de 11.900 mannen en 1 op de 30.400 vrouwen voor zou komen⁴. Volgens een meer recente publicatie⁵ is in Nederland de kans dat een kind later transseksueel blijkt te zijn bij jongens echter 1:3600 en bij meisjes 1:6700.

Een belangrijk probleem is dat er in Nederland enorme wachtlijsten zijn voor een geslachtsaanpassende operatie. Men moet vaak bijna een jaar wachten op hulp. Vervolgens staan velen nog jaren op de wachtlijst voor een geslachtsveranderende operatie.

Vast staat dat een geslachtsaanpassende behandeling in geval van transseksualiteit vrijwel altijd leidt tot verbetering van de kwaliteit van leven.

Transgenderisten

We zijn geneigd mensen in te delen in twee categorieën: mannen en vrouwen. Ook voor MV transgenders waren er tot voor kort slechts twee categorieën: travestieten (mannelijke identiteit) en transseksuelen (vrouwelijke identiteit). Transgenderisten voelen zich echter niet thuis in uitsluitend de categorie 'man' of 'vrouw'. Hun genderidentiteit ligt tussen man en vrouw in, is zowel man als vrouw of noch man, noch vrouw.

In geval van transgenderisme spelen genderdysfore gevoelens ook een belangrijke rol. Deze zijn evenwel vaak partieel, ambivalent en in de letterlijke betekenis van het woord tweeslachtig. Bij MV transgenderisten is er meestal een aversie tegen de mannelijke gezichts- en lichaamsbeharing, de stem, de afwezigheid van vrouwenborsten en de te mannelijke lichaamsbouw. Meestal is er geen sterk verlangen tot penisverwijdering. Deze aversie ten aanzien van een deel van de geslachtskenmerken kan gepaard gaan met depressieve gevoelens. Een gedeeltelijke geslachtsaanpassing is soms aangewezen.

³ Geerdinck, M., L. Muller, C. Verkleij en C. van Weert (2011). *Transseksuelen in Nederland. Is er sprake van ongelijkheid?* Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek/Centrum voor Beleidsstatistiek.

⁴ Bakker, A., Kesteren, P.J.M. van, Gooren, L.J.G. et al. (1993). The prevalence of transsexualism in the Netherlands. *Acta psychiatrica scandinavica*. 72, 237-238.

⁵ Olyslager, F. & Conway, L. (2008). Transseksualiteit komt vaker voor dan u denkt: een nieuwe kijk op de prevalentie van transseksualiteit in Nederland en België. *Tijdschrift voor Genderstudies*, 1, 39-51.

De betekenis van het dragen van vrouwenkleding is voor MV transgenderisten meestal de bevestiging van hun ook aanwezige vrouwelijke identiteit. Sommige kledij zoals high heels, jarretels e.d. kunnen ook tot overschrijding van hun mannelijke identiteit leiden en derhalve seksueel opwindend zijn.

In geval van transgenderisme kunnen zich specifieke problemen voordoen:

- Omdat men geen overwegend mannelijke of vrouwelijke identiteit heeft past men niet in de tweedeling man-vrouw en voelt zich nergens thuis.
- Omdat men zelf ook uitsluitend denkt in de tweedeling man-vrouw slaagt men er meestal niet in de mannelijke en vrouwelijke identiteit te integreren. Het gevoel man te zijn lijkt strijdig met het gevoel vrouw te zijn. Het kan zijn dat men hierdoor steeds switcht van mannenrol en mannenkleding naar vrouwenrol en vrouwenkleding en terug. Een oplossing zou kunnen zijn daartussenin te leven, maar uit angst voor sociale verwerping en sociaal isolement komt men daar niet aan toe.
- Het ontbreekt transgenderisten aan rolmodellen, aan voorbeelden waarmee men zich kan identificeren. In Nederland is geen subcultuur voor transgenderisten. Hierdoor is het moeilijk in zichzelf te blijven geloven en vast te houden aan een keuze tussen man en vrouw in. MV transgenderisten hebben vaak weinig mogelijkheden om de vrouwelijke genderidentiteit voldoende ruimte te geven. Hierdoor kan ten aanzien van het dragen van vrouwenkleding en het vrouw-zijn een obsessieve preoccupatie ontstaan.
- Een bijzonder probleem voor transgenderisten is dat zij als categorie ‘tussen man en vrouw in’ maatschappelijk niet worden erkend en begrepen omdat zij niet voldoen aan de geldende tweedeling man-vrouw. Een keuze voor gedeeltelijke geslachtsaanpassing in plaats van volledige geslachtsaanpassing wordt hierdoor moeilijker. Sommige transgenderisten kiezen daarom uiteindelijk toch voor een volledige geslachtsaanpassing omdat dat minder problemen (kleedhokjes, zwemmen, sauna) met zich mee zou brengen dan een gedeeltelijke geslachtsaanpassing.

Het is voor transgenderisten noodzakelijk dat men zichzelf kan zijn. Dit betekent dat ook de ‘andere’ genderidentiteit voldoende ruimte moet krijgen. Hiervoor is het onvermijdelijk dat men uit de kast komt.

Indien men voor een gedeeltelijke geslachtsaanpassing kiest, is het noodzakelijk dat men uit de kast is, zonder beperkingen in de gewenste genderrol (niet noodzakelijk mannen- of vrouwenrol). Daarnaast moet de wens tot geslachtsaanpassing duurzaam en niet ambivalent zijn. De mannelijke en vrouwelijke identiteit dienen niet strijdig te zijn, maar in harmonie en geïntegreerd. In Nederland is men echter erg terughoudend wat betreft het honoreren van een gedeeltelijke geslachtsaanpassing.

Een indicatie voor de mate waarin transgenderisme voorkomt geven de resultaten van het onderzoek Seksuele Gezondheid in Nederland 2011⁶:

- 1,3 % van de mannen en 0,9% van de vrouwen heeft een ambivalente of met hun geslacht incongruente genderidentiteit in combinatie met genderdysfore gevoelens.
- 0,6% van de mannen en 0,2% van de vrouwen heeft een ambivalente of incongruente genderidentiteit in combinatie met genderdysfore gevoelens en een behoefte aan geslachtsaanpassing door hormonen en/of operatie.

Het is toch onzin dat een man zich vrouw kan voelen (of een vrouw zich man)?

Laten we hier voor mannen nader op ingaan. Men kan zich afvragen wat het gevoel ‘vrouw te zijn’ precies voor hen betekent. Als men een mannenlichaam heeft kan men zich toch geen vrouw voelen?

Het antwoord daarop is eigenlijk zowel ja als nee. Enerzijds belemmert het mannenlichaam de mogelijkheid zich vrouw te voelen en vrouw te zijn. Dat is de reden waarom transseksuelen een geslachtsaanpassing willen en zo’n hekel hebben aan hun geslachtskenmerken. Wanneer men een mannelijk uiterlijk heeft, zal men door de omgeving bovendien als man benaderd worden. Ook dit maakt het moeilijker zich vrouw te voelen. Een en ander betekent dat het onmogelijk is dat iemand met een mannenlichaam zich in alle opzichten vrouw voelt zoals een vrouw dat voelt.

Dat betekent niet, dat het gevoel een vrouw te zijn een waan is of op schizofrenie duidt. Bij transseksuelen en transgenderisten is dit gevoel reëel en het resultaat van een vaak langdurig zoekproces naar de eigen genderidentiteit.

Aanwijzingen die tot dit gevoel leiden kunnen allerlei jeugdervaringen zijn, zoals als kind niet passen binnen het jongenspatroon, een voorkeur voor meisjesspeelgoed en –kleding, een meisjesachtige motoriek, een voorkeur voor meisjes als speelkameraadje, jaloers zijn op meisjes, enz. Op jonge leeftijd kan dan al het gevoel ontstaan dat men bij de ‘verkeerde’ sekse is ingedeeld.

Het kan zijn dat het gevoel (eigenlijk ook) een vrouw te zijn pas op latere leeftijd duidelijk wordt omdat men dan pas tot de conclusie komt dat men vooral aansluiting vindt bij de belevingswereld van vrouwen, niet als man functioneert en/of zich niet thuis voelt in de mannenrol. Dat gevoel kan pas later ontstaan door het soms tegen beter weten in wegdrücken van de vrouwelijke kant in zichzelf. Een belangrijke rol speelt ook dat men als man vaak weinig ruimte heeft om met de vrouwenrol te experimenteren, waardoor het zoekproces naar de eigen genderidentiteit wordt vertraagd.

Travestie en transgenderisme in heterorelaties

In deze paragraaf volgen we de brochure over travestie die tot stand is gekomen in opdracht van de LKG T & T⁷.

Ook voor travestieten en transgenderisten met een vrouwelijke partner geldt dat de kans op scheiding aanzienlijk groter is dan bij andere heteroseksuele mannen. De houding van de partner is echter afhankelijk van hoe ze op de hoogte is gekomen:

⁶ Kuyper, L. Transgenders in Nederland: prevalentie en attitudes. *Tijdschrift voor Seksuologie* (2012), 36-2, 129-135.

⁷ Vennix, P. (2001) *Travestie, een serieuze (nood)zaak*. Delft, Eburon.

- Vrouwen die al voor de relatie op de hoogte waren, hebben doorgaans weinig problemen met travestie. Meestal laten zij hun partner er geheel vrij in. Soms speelt bij deze vrouwen travestie zelfs een rol in de partnerkeuze.
- Wanneer aan het begin van de relatie over travestie wordt gesproken, is de reactie van de partner meestal ondersteunend: hij zit met een probleem, waar zij wat aan wil doen. Omdat hij er van meet af aan open over is geweest, is er een goede basis om daar op een constructieve manier mee om te gaan. Travestie geeft hierdoor relatief weinig problemen in de relatie. Bovendien heeft zij door deze openheid de keuze of zij wel of niet met een travestiet een vaste relatie aan wil gaan.
- Wanneer de partner pas tijdens de relatie op de hoogte wordt gebracht, zijn de reacties meestal overwegend negatief. Vaak betreft het dan een mengeling van teleurstelling, schrik en boosheid. Teleurstelling omdat zij niet eerder in vertrouwen is genomen; angst voor homoseksualiteit of transseksualiteit; boosheid omdat ze opeens met een travestiet opgescheept zit zonder dat ze daarvoor gekozen heeft. Het vertrouwen in de partner is tevens ondermijnd en zij voelt zich bedrogen. Er is een aanzienlijke kans dat een basis voor een constructieve communicatie over travestie ontbreekt, waardoor travestie blijvende problemen in de relatie met zich meebrengt.
- Nog ernstig wordt het indien de partner travestie ontdekt, doordat zij bijvoorbeeld onverwacht thuiskomt en haar man in vrouwenkleding aantreft. Zij is dan vaak zeer kwaad, omdat zij het gevoel heeft bedrogen te zijn en voelt zich totaal ontredderd en ontregeld. Alles wat maar enige vastigheid bood, lijkt verdwenen. Zij wordt geconfronteerd met een onbetrouwbare man die in haar ogen niet eens een man (b)lijkt te zijn. Een basis voor een constructief gesprek ontbreekt volledig. De kans op echtscheiding is aanzienlijk.

Problemen die vrouwen met het omkleden van hun partner hebben, kunnen zich van meet af aan voordoen of pas ontstaan wanneer zij met bepaalde aspecten van zijn travestie worden geconfronteerd:

- Vooroordelen over travestie kunnen ertoe leiden dat zij bang is dat hij ook wel homoseksueel of tenminste biseksueel zal zijn. Vooral wanneer hij steeds verder wil met travestie, kan bovendien de angst voor transseksualiteit ontstaan.
- Het vrouwbeeld dat hij neerzet in travestie kan haar niet aanspreken omdat ze er zichzelf niet in terugvindt en/of omdat ze het te sexy vindt.
- Zij kan de vrouw in de travestiet als concurrente zien, als iemand die hij verkiest boven haar. Hierdoor kan zij zich als vrouw afgewezen voelen omdat hij kennelijk een ander ideaalbeeld van vrouwen voor ogen heeft.
- Zij loopt – met name wanneer zij pas in de loop van de relatie op de hoogte is van travestie – achter wat het acceptatieproces van travestie betreft, omdat hij er al veel langer mee bezig is dan zij.
- Vaak willen vrouwen begrijpen waarom hij zich wil omkleden, maar meestal kan hij dat niet uitleggen. Vrouwen kunnen dan het idee hebben, dat hij dat niet wil vertellen.

- Wanneer vrouwen niet duidelijk is wat travestie voor hun partner betekent, is het moeilijk te onderhandelen over bepaalde grenzen(wanneer en waar omkleden, mate van coming-out) die zij eventueel aan travestie wil stellen.
- Als vrouwen hun partner nooit in travestie hebben gezien, halen zij zich vaak de meest rare beelden in hun hoofd over hoe hij er in vrouwenkleden uit zal zien. Nogal wat vrouwen zijn om die reden bang hun partner omgekleed te zien. Om een beeld van de realiteit te krijgen is het echter verstandig om hem ook in travestie te zien.
- Wanneer travestie ook een seksuele betekenis heeft, kan de vrouw erg afknappen op het idee dat hij zijn vrouwenkleding seksueel aantrekkelijker vindt dan haar. Vooral wanneer hij ook omgekleed met haar wil vrijen, worden haar grenzen vaak in ernstige mate overschreden.
- Soms komen vrouwen voor bepaalde dilemma's te staan zoals:
 - Was ik zijn dameskleding wel of niet?
 - Help ik hem bij make-up en kledingadvies?
 - Zal ik zelf maar iets voor hem kopen, anders komt hij weer met zoiets raars thuis?
 - Zullen we de kinderen (en anderen) wel of niet inlichten?
- Vaak is er de voortdurende angst dat de kinderen of bezoek de travestie ontdekken. Ook het altijd verborgen houden van travestie is vaak een probleem.
- Het grootste probleem waar vrouwen vaak mee zitten is echter dat ze er verder met niemand over kunnen praten.

Tot nu toe is vrijwel alleen aandacht besteed aan allerlei problemen die zich in relaties voordoen. Er zijn ook positieve kanten:

- Door veel over de transgender achtergrond te praten kan ook over andere zaken meer openheid in de relatie ontstaan, waardoor de relatie meer diepgang kan krijgen.
- Zij kan met hem over typische vrouwenzaken praten, zoals met andere mannen vaak niet mogelijk is.
- Bepaalde vrouwelijke kanten van de transgender die partners als positief ervaren, ervaart men minder bij andere mannen.
- Het traditionele rollenpatroon wordt doorbroken.
- Sommige vrouwen geven de voorkeur aan een transgender.

Seksualiteitsbeleving

Naarmate men sterker het gevoel heeft dat zijn of haar geslachtskenmerken strijdig zijn met de genderidentiteit wordt seksualiteit uiteraard problematischer. MV transgenders zijn minder tevreden met seks naarmate men sterker de voorkeur geeft aan de vrouwenrol.⁸ Volgens Doorduyn⁹ is het de incongruentie tussen zelfbeeld, lichaam en gedrag die tot seksuele problemen leidt. Omdat de geslachtsdelen niet bij het zelfbeeld passen kan seksuele

⁸ Vennix, P. (1997) *Travestie in Nederland en Vlaanderen*. Delft, Eburon.
 Vennix, P. (2001) *Travestie, een serieuze (nood)zaak*. Delft, Eburon.

⁹ Doorduyn, T. (2012) *Een dubbel gevoel: Een pilotonderzoek naar seksualiteitsbeleving en informatiebehoefte van transgenders*. Utrecht, Rutgers WPF.

opwinding gepaard gaan met ambivalente gevoelens. Ook kan dit ertoe leiden dat men de geslachtsorganen niet actief bij het vrijen wil betrekken. MV's die als vrouw seks hebben, ontberen het juiste lichaam. Dat geldt ook voor VM's die als man seks wensen. De geslachtskenmerken kunnen er verder toe leiden dat de seksuele partner van de transgender seksueel gedrag verwacht dat bij deze geslachtskenmerken pas, terwijl juist de voorkeur uitgaat naar crossgender gedrag.

Bij transgenderisten en transseksuelen heeft hormoongebruik ook invloed op de seksualiteitsbeleving. Bij MV's remt het gebruik van androcur/cyproteronacetaat (antitestosteron) aanvankelijk de seksuele opwinding en het seksueel verlangen. Na een operatieve geslachtsaanpassing neemt de seksuele tevredenheid wellicht weer toe omdat het lichaam in overeenstemming is met het zelfbeeld en de genderrol. Men kan immers seksueel als vrouw functioneren.

Bij VM's leidt het gebruik van testosteron juist tot een toename van seksuele opwinding en verlangen. Een verdere lichamelijke geslachtsaanpassing leidt er echter niet toe dat men seksueel volledig als man kan functioneren.

Bij MV transgenders komen SM-fantasieën in de passieve rol veel vaker voor dan in de actieve rol. Masochisme heeft bij mannen de functie te ontsnappen aan de stereotiepe mannenrol, die initiatief nemen, actie, besluitvaardigheid en macht voorschrijft.¹⁰ Daarnaast heeft het dragen van vrouwenkleding door mannen een vernederende functie in SM-spel. Masochistische vrouwen dwingen mannenkleding te dragen werkt daarentegen niet in SM.

Bij MV transgenders is de betekenis van masochisme niet voor iedereen hetzelfde:

- Bij travestie heeft vrouwenkleding tijdens SM vaak als functie door 'ontmannelijking' vernederd te worden. Travestie staat dan in dienst van het masochisme. De genderidentiteit wordt hierbij overschreden.
- Bij transgenderisme is masochisme vaak een middel om de (stereotiepe) vrouwenrol uit te vergroten. Vernedering speelt doorgaans geen rol van betekenis.
- In geval van transseksualiteit is masochisme vooral gerelateerd aan een aversie tegen het man-zijn. Vernedering speelt helemaal geen rol. Het is erop gericht het man-zijn en het mannenlichaam af te breken.

Houding ten aanzien van transgenders

In het onderzoek Seksuele Gezondheid in Nederland 2011 is ook gevraagd naar de attitude ten aanzien van transgenders middels een aantal stellingen¹¹:

- 25,7% van de mannen en 14,4% van de vrouwen vinden dat er iets mis is met mensen die zich geen man of vrouw voelen
- 62,6% van de mannen en 52,4% van de vrouwen vinden, wanneer ze iemand ontmoeten, het belangrijk om te weten of iemand man of vrouw is

¹⁰ Baumeister, R.F. (1988a) Gender differences in masochistic scripts. *The journal of sex research.*, 25, 478-499.

Baumeister, R.F. (1988b) Masochism as escape from self. *The journal of sex research*, 25, 28-59.

¹¹ Kuyper, L. Transgenders in Nederland: prevalentie en attitudes. *Tijdschrift voor Seksuologie* (2012), 36-2, 129-135.

- 28,2% van de mannen en 14,3% van de vrouwen gaan liever niet om met mensen van wie niet duidelijk is of ze man of vrouw zijn
- 53,4% van de mannen en 64,5% van de vrouwen vinden een operatie een goed idee, als iemand goed heeft nagedacht over het veranderen van zijn of haar geslacht
- 48,6% van de mannen en 28,9% van de vrouwen vinden dat mensen operaties om van geslacht te veranderen zelf maar moeten betalen
- 11,7% van de mannen en 4,8% van de vrouwen verbreken de vriendschap als blijkt dat een goede vriend zijn lichaam wil laten aanpassen om vrouw te worden
- 13,0% van de mannen en 4,5% van de vrouwen verbreken de vriendschap als blijkt dat een goede vriendin haar lichaam wil laten aanpassen om man te worden.

De arbeidssituatie van transgenders

In 2005 en 2006 hebben 386 Nederlandse en Vlaamse transgenders deelgenomen aan een onderzoek naar de arbeidssituatie van transgenders¹². In *Transformatie* is een samenvatting verschenen van de onderzoeksresultaten. Deze worden hieronder met enige aanvullingen weergegeven.

In het onderzoek is onderscheid gemaakt tussen MV's (als man geboren transgenders) en VM's (als vrouw geboren transgenders). Daarnaast zijn non-ops (transgenders die zich nooit voor een geslachtsaanpassing hebben aangemeld), pre-ops (transgenders die nog geen geslachtsaanpassing hebben ondergaan, maar zich daarvoor wel hebben aangemeld) en post-ops (transgenders die een geslachtsaanpassing hebben ondergaan) onderscheiden.

VM's zijn in deze studie ondervertegenwoordigd. Hierdoor was het vaak niet mogelijk bepaalde aspecten van de arbeidssituatie van VM non-ops, pre-ops en post-ops met elkaar te vergelijken. Ook hebben te weinig werkloze VM's aan het onderzoek deelgenomen om hun omstandigheden te schetsen.

Enige belangrijke bevindingen uit het onderzoek:

- Werkloze MV's (maar waarschijnlijk ook VM's) worden vaak bij sollicitaties afgewezen vanwege hun transgender achtergrond en vinden het vaak moeilijk een baan te vinden waar men als transgender wordt geaccepteerd. De hulp van (re-)integratiebureaus en (re-)integratieafdelingen van bepaalde instellingen is vaak te weinig afgestemd op de persoonlijke situatie van werkloze transgenders.
- Van transgenders die tijdens de sollicitatie open zijn over hun transgenderachtergrond maken transgenderisten en pre-ops relatief weinig kans. Dat geldt ook indien men niet overtuigend overkomt in de gewenste sekserol. Ook een crossgender expressie zonder lichamelijke geslachtsaanpassing vermindert de kansen bij een sollicitatie. MV's hebben verder doorgaans minder kansen dan VM's.
- De transgenderachtergrond is niet alleen voor werkloze, maar ook voor werkende transgenders vaak een carrièrebarrière. Transgenders zijn hierdoor in hogere functies ondervertegenwoordigd. Op het werk onvoldoende zichzelf kunnen zijn, discriminatie

¹² Vennix, P. (2010) *Transgenders en werk: Een onderzoek naar de arbeidssituatie van transgenders in Nederland en Vlaanderen*. Utrecht, Rutgers Nisso Groep.

en gebrek aan acceptatie door collega's kunnen daarbij een rol spelen. Dat geldt ook voor psychische problemen (depressiviteit, stress, gebrek aan zelfvertrouwen). Opvallend is dat vooral MV transgenders vaak een te mannelijk beroep kiezen, dat niet is afgestemd op hun transgender achtergrond. Ook durft men een andere werkplek met een betere baan vaak niet aan omdat men bang is daar minder door collega's te worden geaccepteerd.

- Transgenders durven op het werk meestal niet uit de kast te komen. Dit geldt het sterkst voor non-ops. Vaak weet men niet of het management hun coming out zal ondersteunen. Men is vaak bang dan door collega's te worden gepest. Minder dan een kwart van de transgenders verwacht dan dat het management hun zal steunen. De helft heeft daar geen idee over. Ter vergelijking: de helft verwacht wel dat het management homoseksuelen, vrouwen en allochtonen zal steunen bij negatieve opmerkingen.
- Transgenders die op de werkplek niet uit de kast durven komen, ervaren dit vaak als een last. Dit geldt in het bijzonder voor bijna alle MV pre-ops, maar ook voor twee op de drie MV non-ops. Niet uit de kast durven komen kan gepaard gaan met stress, angst voor ontdekking en niet zichzelf kunnen zijn. Voor post-ops speelt dat niet zo, omdat zij meestal gewoon zichzelf kunnen zijn zonder angst voor ontdekking.
- Indien men gekozen heeft voor geslachtsaanpassing (pre-ops) is openheid op den duur echter onvermijdelijk. Ook dan schuift een deel van de pre-ops de coming out nog voor zich uit tot dit niet meer mogelijk is. Pre-ops, die voor hun gewenste geslachtsaanpassing uitkomen, worden echter meestal door het management gesteund. Over het geheel genomen wordt ook hun geslachtsaanpassing door de meeste collega's geaccepteerd.
- Transgenders (non-ops, pre-ops en post-ops) worden desondanks in vergelijking met de resultaten uit de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden 2006¹³ veel vaker dan anderen geconfronteerd met hinderlijk gedrag van collega's.
- Genderroverschrijdende expressie van mannen (make-up, vrouwenkleding, meisjesnaam, e.d.) wordt op het werk vrijwel nooit geaccepteerd. Ook van vrouwen wordt echter vaak verwacht dat zij zich conformeren aan de geldende genderrol.
- De attitude van mannelijke collega's ten aanzien van transgenders is negatiever dan die van vrouwelijke collega's. VM pre-ops worden hierdoor minder gemakkelijk op het werk als man tot de mannengemeenschap toegelaten. MV-transseksuelen worden gemakkelijker door vrouwen 'opgenomen'.
- Veel transgenders passen niet in het hokje 'man' of 'vrouw'. Het genderdichotome denken en beleid op het werk (en in onze cultuur) leidt vaak tot psychische problemen doordat men onvoldoende zichzelf kan zijn.
- MV's komen door een 'mannelijke' beroepskeuze vaak in een mannelijke werkomgeving terecht, waarin zij zich onvoldoende thuis voelen. Ook dit leidt tot psychische problemen.
- Diversiteitmanagement draagt bij transgenders in belangrijke mate bij aan een positieve werkbeleving en een goede verstandhouding met collega's en

¹³ Bossche S.N.J. van den, Hupkens C.L.H., Ree, S.J.M. de., et al. (2007). *Nationale enquête arbeidsomstandigheden 2006: methodologie en globale resultaten*. Hoofddorp: TNO.

leidinggevend. Diversiteitmanagement bevordert ook de openheid van transgenders op het werk.